

**BUXORO DAVLAT
PEDAGOGIKA
INSTITUTI**

**BUXORO DAVLAT PEDAGOGIKA
INSTITUTI**

TA'LIM TRANSFORMATSIYASI

ILMIY – METODIK JURNAL

№. 1

BUXORO – 2026

SHAXSGA YO‘NALTIRILGAN TARBIYA: O‘QUVCHILARNING INDIVIDUAL PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARINI HISOBGA OLISHNING NAZARIY VA AMALIY ASOSLARI

Kurbonova Dilfuza Samiyevna, Buxoro xalqaro universiteti 5-bosqich talabasi
Kurbanovadilya80@gmail.com

Annotatsiya: Mazkur maqolada o‘quvchilarni tarbiyalash jarayonida ularning individual psixologik xususiyatlarini hisobga olishning nazariy va amaliy asoslari tahlil qilingan. Shaxsga yo‘naltirilgan yondashuvning mazmuni, bolalar psixologiyasi qonuniyatlari, yosh davrlaridagi psixik jarayonlarning rivojlanish xususiyatlari hamda temperament, aqliy rivojlanish, emotsional barqarorlik kabi omillarning tarbiya samaradorligiga ta’siri yoritilgan. Shuningdek, oila va maktab hamkorligining ahamiyati, differensial yondashuv va individual pedagogik ta’sir metodlari ilmiy jihatdan asoslab berilgan. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, o‘quvchilarning individual psixologik xususiyatlarini inobatga olgan holda tashkil etilgan tarbiya jarayoni shaxsning barkamol rivojlanishiga samarali xizmat qiladi.

Kalit so‘zlar: Tarbiya, shaxsga yo‘naltirilgan yondashuv, individual psixologik xususiyatlar, bolalar psixologiyasi, yosh davrlari psixologiyasi, temperament, aqliy rivojlanish, emotsional xususiyatlar, differensial yondashuv, pedagogik hamkorlik.

ЛИЧНОСТНО-ОРИЕНТИРОВАННОЕ ВОСПИТАНИЕ: ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ И ПРАКТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ УЧЕТА ИНДИВИДУАЛЬНО-ПСИХОЛОГИЧЕСКИХ ОСОБЕННОСТЕЙ УЧАЩИХСЯ

Курбонова Дильфуза Самиевна, студентка 5-го курса Бухарского Международного университета

Kurbanovadilya80@gmail.com

Аннотация: В данной статье проанализированы теоретические и практические основы учета индивидуально-психологических особенностей учащихся в процессе их воспитания. Освещается содержание лично-ориентированного подхода, закономерности детской психологии, особенности развития психических процессов в возрастные периоды и влияние на эффективность воспитания таких факторов, как темперамент, психическое развитие, эмоциональная устойчивость. Также научно обосновано значение сотрудничества семьи и школы, дифференцированного подхода и индивидуальных методов педагогического воздействия. Результаты исследования показывают, что процесс воспитания, организованный с учетом индивидуально-психологических особенностей учащихся, эффективно служит гармоничному развитию личности.

Ключевые слова: воспитание, лично-ориентированный подход, индивидуально-психологические особенности, детская психология, психология возрастных периодов, темперамент, психическое развитие, эмоциональные особенности, дифференциальный подход, педагогическое сотрудничество.

PERSONALITY-ORIENTED EDUCATION: THEORETICAL AND PRACTICAL BASES OF TAKING INTO ACCOUNT INDIVIDUAL PSYCHOLOGICAL CHARACTERISTICS OF STUDENTS

Dilfuza Kurbonova, 5th year student at Bukhara International University

Kurbanovadilya80@gmail.com

Abstract: This article analyzes the theoretical and practical foundations of taking into account the individual psychological characteristics of students in the process of their upbringing. The article highlights the content of the personality-oriented approach, the patterns of child psychology, the peculiarities of the development of mental processes in age periods and the influence on the effectiveness of education of such factors as temperament, mental development, emotional stability. The importance of cooperation between family and school, a differentiated

approach and individual methods of pedagogical influence is also scientifically substantiated. The results of the study show that the educational process, organized taking into account the individual psychological characteristics of students, effectively serves the harmonious development of personality.

Keywords: upbringing, personality-oriented approach, individual psychological characteristics, child psychology, psychology of age periods, temperament, mental development, emotional characteristics, differential approach, pedagogical cooperation.

Zamonaviy ta'lim tizimida shaxs tarbiyasi masalasi ustuvor yo'nalishlardan biri hisoblanadi. Jamiyat taraqqiyoti, ijtimoiy munosabatlarning murakkablashuvi, axborot texnologiyalarining jadal rivojlanishi yosh avlodni har tomonlama barkamol qilib voyaga yetkazishni taqozo etmoqda. Bunday sharoitda tarbiya jarayonini samarali tashkil etish uchun o'quvchilarning individual psixologik xususiyatlarini chuqur o'rganish va hisobga olish muhim ilmiy-amaliy ahamiyat kasb etadi. Har bir bola o'ziga xos ruhiy tuzilma, qobiliyat, temperament va ijtimoiy tajribaga ega bo'lib, ularni bir xil metodlar asosida tarbiyalash har doim ham kutilgan natijani bermaydi. Shu bois tarbiyada shaxsga yo'naltirilgan yondashuv konsepsiyasi alohida dolzarblilik kasb etmoqda.

Tarbiya – bu yosh avlodni har tomonlama kamol toptirishga qaratilgan uzluksiz ijtimoiy-pedagogik jarayon bo'lib, unda shaxsning aqliy, axloqiy, estetik, jismoniy va ma'naviy sifatlari shakllantiriladi. Tarbiya jarayoni faqatgina ma'lum qoidalarni o'rgatish yoki axloqiy normalarni singdirishdan iborat emas, balki shaxsning mustaqil fikrlashi, ongli tanlov qilishi, ijtimoiy mas'uliyatni his etishi va jamiyat hayotida faol ishtirok etishiga zamin yaratadi. Bu jarayon oila, maktab va jamoatchilik hamkorligida amalga oshiriladi hamda o'quvchining ichki dunyosiga bevosita ta'sir ko'rsatadi.

O'quvchilarni tarbiyalashda ularning individual psixologik xususiyatlarini hisobga olish zarurati, avvalo, bolalar psixikasining o'ziga xosligi bilan belgilanadi. Bolalar psixologiyasi turli yosh davrlarida sezgi, idrok, diqqat, xotira, tafakkur, nutq, hissiyot va iroda kabi psixik jarayonlarning namoyon bo'lishi hamda taraqqiy etish qonuniyatlarini o'rganadi. Har bir yosh bosqichi o'ziga xos psixologik xususiyatlarga ega. Masalan, kichik maktab yoshidagi bolalarda obrazli tafakkur ustun bo'lsa, o'smirlik davrida mantiqiy va abstrakt fikrlash rivojlana boshlaydi. Bu o'zgarishlarni hisobga olmasdan turib, samarali tarbiyaviy ish olib borish qiyin.

Individual psixologik xususiyatlar ichida temperament alohida o'rin tutadi. Temperament shaxsning ruhiy jarayonlari tezligi, barqarorligi va emotsional reaksiyalarining kuchini belgilovchi biologik asosli xususiyatdir. Masalan, sangvinik o'quvchi tez moslashuvchan va faol bo'lsa, xolerik o'quvchi jo'shqin, ba'zida impulsiv bo'lishi mumkin. Flegmatik o'quvchi sekinroq, ammo puxta ishlaydi, melanxolik esa sezgir va ta'sirchan bo'ladi. Tarbiyaviy jarayonda ushbu farqlarni inobatga olish pedagogdan individual yondashuvni talab etadi. Bir xil talab va uslub barcha o'quvchilar uchun birdek samarali bo'lmaydi.

Aqliy rivojlanish darajasi ham o'quvchilarning individual farqlarida muhim omil hisoblanadi. Ba'zi bolalar tez idrok qiladi va yangi ma'lumotni oson o'zlashtiradi, boshqalari esa ko'proq vaqt va takrorlashni talab etadi. Tafakkur tezligi, xotira hajmi, diqqat barqarorligi ham individual tarzda namoyon bo'ladi. Shu sababli ta'lim va tarbiya jarayonida differensial yondashuvni qo'llash, ya'ni topshiriqlarni o'quvchining imkoniyatiga mos ravishda tashkil etish muhimdir. Bu nafaqat bilim samaradorligini oshiradi, balki o'quvchining o'ziga bo'lgan ishonchini mustahkamlaydi.

Emotsional xususiyatlar ham tarbiya samaradorligiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Hissiy jihatdan sezgir o'quvchi tanqidni og'ir qabul qilishi yoki muvaffaqiyatsizlikka kuchli reaksiya bildirishi mumkin. Aksincha, ba'zi o'quvchilar tanqidga nisbatan barqaror bo'ladi. Shu bois pedagog tarbiyaviy ta'sirni amalga oshirishda psixologik noziklikni saqlashi, har bir o'quvchining ruhiy holatini hisobga olishi zarur. Rag'batlantirish, qo'llab-quvvatlash va ijobiy mustahkamlash metodlari bu borada samarali vosita bo'lib xizmat qiladi.

Bolalar psixologiyasi o'z tadqiqotlarida falsafa, pedagogika, anatomiya va fiziologiya fanlari bilan uzviy bog'liq holda rivojlanadi. Bolaning nerv tizimi va oliy nerv faoliyati xususiyatlari uning psixik rivojlanishiga bevosita ta'sir etadi. Nerv tizimining yetarlicha shakllanmaganligi diqqatning tez chalg'ishi, tez charchash yoki emotsional beqarorlikka olib kelishi mumkin. Shu bois ta'lim va tarbiya jarayonida bolalarning fiziologik imkoniyatlarini hisobga olish muhimdir. Dars davomiyligini yoshga mos belgilash, dam olish rejimini to'g'ri tashkil etish, jismoniy faollikni ta'minlash tarbiyaviy jarayonning ajralmas qismidir.

Shaxsga yo'naltirilgan tarbiya o'quvchining qiziqishlari va motivatsiyasini ham inobatga oladi. Har bir bolaning qiziqish doirasi turlicha bo'lib, kimdir aniq fanlarga, boshqasi esa san'at yoki sportga moyil bo'lishi mumkin. Tarbiya jarayonida ushbu qiziqishlardan samarali foydalanish o'quvchining ichki motivatsiyasini kuchaytiradi va ijobiy natijalarga olib keladi. Qiziqish asosida tashkil etilgan faoliyat o'quvchining ijtimoiylashuviga ham yordam beradi.

Oila va maktab hamkorligi tarbiya samaradorligining muhim omillaridan biridir. Ota-onalar farzandining psixologik xususiyatlarini yaxshi bilishi va pedagoglar bilan muntazam aloqada bo'lishi zarur. Oila va maktab o'rtasidagi uzviy hamkorlik tarbiyadagi izchillikni ta'minlaydi, muammolarni erta aniqlash imkonini beradi va bolada ishonchli psixologik muhitni shakllantiradi.

Xulosa qilib aytganda, o'quvchilarni tarbiyalash jarayonida ularning individual psixologik xususiyatlarini hisobga olish zamonaviy pedagogikaning asosiy talabi hisoblanadi. Har bir bolaning o'ziga xosligini e'tirof etgan holda tashkil etilgan tarbiyaviy faoliyat shaxsning ichki imkoniyatlarini ro'yobga chiqaradi, ijtimoiy moslashuvini mustahkamlaydi va barkamol insonni shakllantirishga xizmat qiladi. Pedagog va psixologlar yosh davrlari psixologiyasi, bolalar psixologiyasi hamda fiziologiya fanlari yutuqlariga tayangan holda ish olib borgan taqdirdagina tarbiya jarayoni haqiqiy samaradorlikka erishadi. Shaxsga yo'naltirilgan yondashuv esa kelajak avlodni intellektual va ma'naviy jihatdan yetuk qilib tarbiyalashning eng muhim yo'nalishlaridan biri bo'lib qoladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. G'oziyev E.G'. Pedagogik psixologiya asoslari. – Toshkent: O'qituvchi, 1997.
2. G'oziyev E.G'. Yosh davrlari psixologiyasi. – Toshkent: O'qituvchi, 1994.
3. Davletshin M.G. Umumiy psixologiya. – Toshkent: O'qituvchi, 2002.
4. Nishonova Z.T., Safayev N.S. Rivojlanish psixologiyasi va pedagogik psixologiya. – Toshkent: TDPU nashriyoti, 2010.
5. Vygotskiy L.S. Pedagogik psixologiya. – Moskva: Pedagogika, 1991.
6. Leontev A.N. Faoliyat. Ong. Shaxs. – Moskva: Politizdat, 1975.
7. Rubinshteyn S.L. Umumiy psixologiya asoslari. – Moskva: Pedagogika, 1989.